

İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü ve Geçmiş Yolculuk

Nükhet CENANİ^a

^aDeontoloji ve Tıp Tarihi ABD,
İstanbul Üniversitesi
İstanbul Tıp Fakültesi, İSTANBUL

Geliş Tarihi/Received: 22.02.2008
Kabul Tarihi/Accepted: 22.02.2008

Yazışma Adresi/Correspondence:
Nükhet CENANİ
İstanbul Üniversitesi,
İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi ABD,
İSTANBUL
nukhetcenani@yahoo.com

*İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim
Dalı'na 23 yıldır yuva olan tarihi
konağa adını veren Abdüllatif Suphi
Paşa ile kan bağı bulunan eğitimci,
gazeteci-yazar,*

Öncelikle Türk Tıp Tarihi gibi önemli bir bilimsel kuruma mekan olmuş, İstanbul'un eski eser yapılarından Aksaray Horhor'daki "Taş Konak"la ve tarihçesiyle ilgili bir yazı hazırlanması konusunda bizi teşvik eden, bilimsel açıdan olduğu kadar, manevi zenginliği ile de değerli bir kişilik sergileyen, İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden *Sn. Doç. Dr. Arın Namal'a* bu vesileyle en içten duygularla teşekkürü bir borç biliriz.

Uzun yıllara dayanan yazı dünyasındaki yolculuğumuzdaki pek çok makaleye imza atmış olmamıza rağmen, bu kez yaşanmış bir çok ilginç anılara ev sahipliği yapmış bir tarihi esere yeniden can verecekmiş gibi bir duyguya kapıldık! Şimdi bu duyguyu çok değerli okurlarımızla paylaşmanın mutluluğu içindeyiz.

Yıl 1865. Dönemin Maarif Nazırı, (Milli Eğitim Bakanı) (Uzun Yıllar Maliye, Evkaf ve Adliye Nazırlıklarında da bulunmuş) Abdüllatif Suphi Paşa, Mora Yarımadasının Tripoliçe ilçesinde başlayıp, Mısır'a ve İstanbul'a uzayan yaşam öyküsü süresince devletin en üst düzeylerinde çok önemli görevlerde bulunduğu gibi, eğitim ve sağlık konularında da ülkemizde ilkleri başlatan kişi olmuştu. Paşa, sadece ailesinin kendisine sunduğu imkanlarla İstanbul Aksaray Horhor'daki konağı inşa ettirdiğinde, bir kez daha bir ilk gerçekleştirerek, gelenekselleşmiş ahşap yapıdan kagir ev modeline bir örnek vermişti. Günümüzde de "Taş Konak" adıyla tanınan bu Osmanlı Konağı, bir süre Üniversite Rektörlüğü olarak kullanıldıktan sonra,şimdiki konumuyla İstanbul Türk Tıp Tarihi Enstitüsü olarak bilim dünyasına hizmet vermektedir. " Taş Konak" inşa edildiği yıllarda (1860-65), Vefa, Süleymaniye, Şehzadebaşı, Cerrahpaşa ve Saraçhanebaşı'nda pekçok ahşap ev ve konaklar yer almaktaydı. Taş Konak ise yüzyıllardır eski geleneklere bağlı bir ev mimarisinin hakim olduğu İstanbul'da gerçektende ilk olarak kagirleşmeyi başlatmış oldu.

Yabancı kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre de, adı geçen konak, Tanzimat Döneminin devlet adamlarına ait olan konak ve yalıların içinde

taşçılık ve duvarcılık sanatına özgün anlamda sahip olan ender yapılardan der. 1865 yıllarına doğru ünlü devlet adamlarından Abdülatif Suphi Paşanın bizzat inşasını başlatıp, tamamlattığı bu konak, geleneksel Türk sivil mimari stilinde dizayn edilmiş olup, aynı zamanda Barok dönemiyle Neo-Rönesans (Yenilikçi) üslubunun da kendine özgü mimari ayrıntılarını ve dekorasyon inceliklerini taşımaktadır. Özellikle tavan ve bazı duvardaki freskler (süsleme sanatı) dikkat çekici olup, batı stilinde bir görünüm arz etmektedir. “ Taş Konağın” sahibi Abdülatif Suphi Paşa, kişiliğinde var olan ve tüm çevresi tarafından da onaylanmış olan doğruluk dürüstlük ve bilim aşkı gibi bazı olumlu hasletlerinden dolayı kısa sürede devlet işlerinde üst kademelere yükselmeyi başarmış, babası ülkemizin ilk Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) olan Abdurrahman Sami Paşa ile birlikte görev yapabileme ayrıcalığına da erişmiştir.

Evkaf Nazırlığı sırasında ülkemizde ilk kez Müzecilik kavramını hayata geçirerek, ünlü ressamlarımızdan Osman Hamdi Beyi, ilk kurulan Türk Müzesine müdür olarak atamış (not: Osman Hamdi Beyin babasıyla olan dostluğu dolayısıyla genç yaşlarından itibaren Osman Hamdi Beye sanat tarihi ve doğu dilleri konusunda hocalık yapmıştır). olan Suphi Paşa, aynı zamanda ünlü Alman Doğu Bilimleri uzmanı tarihçi Franz Babinger’in “Ünlü Tarih Yazarları” adlı kitabında da ayrıntılı bir biçimde yer almıştır. Paşa, aynı zamanda yaşadığı dönemde varlığını sürdürmüş olan Alman Doğu Bilimleri Enstitüsünün de şeref üyeliğini yaptığı gibi, Doğu ülkeleriyle olan muhaberatı da sağlamıştır. Bu arada, “Taş Konağın” tanıklık ettiği pek çok tarihi olay yanında, en ilginçlerinden birisine, Türk Tarih Kurumu yayınlarından çıkan Prof. Dr. Kaya Bilgegil’in, “Na-

Abdülatif Suphi Paşa (1818-1886)

mık Kemal’in Mektupları” adlı eserinde rastlamaktayız. İşte o anılardan bir alıntı: “Abdülatif Suphi Paşa, dönemin Adliye Nazırıdır. (Adalet Bakanı) Ünlü vatan şairi Namık Kemal’in, paşanın en büyük oğlu olan Jön Türklerden Ayetullah Beyle oldukça tatsız bir anlaşmazlığı olmuştur. O yıllarda Meşrutiyetin ilanı ve demokrasinin ülkeye getirilmesi için önemli çalışmalar yürüten Jön Türklerden Ziya Paşa, Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik ve Suphi Paşazade, Ayetullah Beylerle birlikte birkaç arkadaşları daha, aylar boyunca bir arada bir çok oturum düzenlemişler, konuyu enine boyuna tartışmışlardır. Ancak son aşamada, içeriye sızan bazı aşırı uçlardaki kişilerinde etkisiyle olacak, padişahın hal edilmesine (ortadan kaldırılmasına) Meşrutiyetin ilanına karar verilmiştir. İşte bu noktada

Ayetullah Beyin itirazı yükselir: “Evet, kalem yoluyla mücadeleye hazırım.

Er geç ülkemize demokrasi gelecektir. Fakat katliama asla razı olamam. Bizim

örgütümüze kan bulaşmalıdır.” der ve bugünkü

Veli Efendi Hipodromunda yapılan toplantıdan bu sözlerle ayrılarak atına biner ve son hızla oradan uzaklaşır. Aradan geçen kısa bir süre sonra, durum Saray tarafından öğrenilmiş, Namık Kemal ve birkaç arkadaşı tutuklanmıştır. Anlaşılacağı üzere, Jön Türklerin eline kan bulaşmasına muhalif olan Ayetullah Bey, olayın vehametini son anda babası Adliye Nazırı Abdülatif Suphi Paşa’ya bildirerek, katliamı önlemiştir. Ancak Jön Türkler içinde bu işe en fazla öfkelenen, ateş püsküren üye, ünlü şair Namık Kemal olur. Şair, bin bir hakaretle sözlü ve yazılı olarak Ayetullah Bey’e saldırır. Her şeye karşın kısa sürede serbest bırakılan Namık Kemal ve arkadaşları, birkaç yıl aradan sonra yeniden başka bir olay

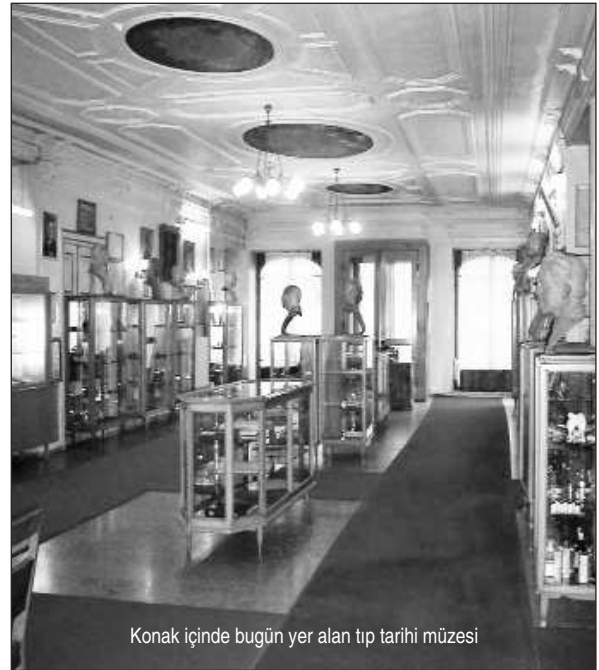
nedeniyle göz altına alınırlar. Bu kez, Namık Kemal, kaderin bir cilvesi olarak şimdiki Anayasa Mahkemesi Başkanı konumunda bulunan eski, arkadaşlarından (o yıllarda ise hasım olarak gördüğü) Ayetullah Bey'in babası Abdüllatif Suphi Paşa'nın karşısına sanık olarak çıkıp, Paşa tarafından yargılanacaktır. Bu durum, ünlü şairi oldukça telaşlandırdır. Hemen el altından dönemin padişahına haber göndererek, Abdüllatif Suphi Paşa'nın oğlu dolayısıyla duyacağı kişisel öfkenin boyutundan aşırı korkuya kapıldığını bildirir. Sultan tarafından Paşa'ya soğukkanlı davranmasını tavsiye eden kısa bir mesaj ulaştığında, yılların deneyimli devlet adamının cevabı oldukça net ve kesindir: "Namık Kemal Bey, huzur içinde olsunlar. Zira, ben hissiyatımı devlet işlerine karıştırmayacak kadar sağduyu sahibi bir insanımdır. Adaletli davranma konusuna gelince, şu iyi bilinsin ki, bu noktada ne şair Namık Kemal'den, ne de padişah hazretlerinden en küçük bir korku duymam söz konusu olamaz. Benim en büyük korkum, İlahi Yaradan'dandır. Yarın, padişah da, ben de, Kemal Bey de onun huzuruna çıkacağız!"

Mahkeme sonucu, tahmin edileceği üzere, be-
raatle sonuçlanmış, suçsuzlukları kanıtlanan Namık Kemal ve arkadaşları özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Bu olay, ünlü şair Namık Kemal'in yaşamında gerçekten de, bir dönüm noktası olmuştur. Hayatı boyunca Abdüllatif Suphi Paşa'ya çok büyük bir saygı ve sevgiyle bağlandığını bizzat Paşaya yazdığı mektuplarından öğreniyoruz. (Türk Tarih Kurumuna bağışlanan Namık Kemal'in mektuplarının

orijinalleri, Suphi Paşanın oğullarından Cumhuriyet Döneminin ilk Çanakkale Valiliği görevinde de bulunmuş olan Abdülvahhab Kocamemi'nin özel arşivinden alınmıştır).

Türk Tıp tarihi Enstitüsünün halen varlığını sürdürdüğü, İstanbul'daki eski eser yapılar arasında önemli bir yeri olan "Taş Konak" ın bir dönem sahipleri ve sakinleri olan devlet adamlarımızla sahipleri ve sakinleri olan devlet adamlarımızla ilgili tarihi olayların (özellikle ayrıcalıklı olanlar) gün ışığına çıkması amacıyla şimdilik kısa anekdotları yetiniyoruz. İşte okurlarımıza birkaç örnek:

Abdüllatif Suphi Paşa, daha öncede sözünü ettiğimiz gibi eğitim ve sağlık konularına çok büyük önem veren bir anlayışa sahipti. Bu nedenle de yaşadığı yıllarda çocukları içinde kız erkek ayrımı yapmadan her birine aynı eğitimi verilmeyi başarmış sayılı Osmanlı aile reislerinden biriydi. Doğu ve Batı dünyasının ünlü bilim adamlarını, akademisyenleri "Taş Konak"ta konuk ederek, öncelikle çocuklarının eğitim düzeylerini yükseltmeye, ve aynı zamanda da, tüm konak mensuplarının kültür dünyalarını genişletmeye çaba gösterirdi. Aile şeceresinde din alimlerinin, Şeyhülislamların ve kadıların (yargıç) yer aldığı, Abdüllatif Suphi Paşanın en küçük oğlu olan ünlü hatip ve devlet

Konak içinde bugün yer alan tıp tarihi müzesi

adamı (Cumhuriyet Döneminin ilk Milli Eğitim Bakanıydı) Hamdullah Suphi Tanrıöver bir zamanlar büyük babası Abdurrahman Sami Paşa ile ilgili şu küçük anısını, (büyüklerimizden dinlediğimiz kadarıyla) heyecanla anlatırmış: “Mora Yarımada-sındaki doğduğumuz Tripoliçe kazası toprakları Yunanlılar tarafından işgal edilince, vaktiyle büyük pederimiz (babamız) Şeyh Ahmet Necip Efendi’nin iyiliğini görmüş olan kaptan Kolokotrani, Sami Paşaya “ Şimdi size ne yapalım?” diye sorar. Paşanın cevabı kısa olur: “Biz idarede iken ne yapmışsak, siz de onu yapın!” Bunun üzerine çok duygulanan Kolokotrani Abdurrahman Sami Paşa ve ailesini tüm eşyaları ile birlikte bir gemi ile Mısır’a doğru yolcu eder.

Abdurrahman Sami Paşa’nın (Fuad Paşa’nın kabrinde yazılı olan şiirden) kendi yazdığı şiirden birkaç mısrayı aşağıya alıyoruz:

Ey zair-i sahib nefes (Ey nefes sahibi ziyaretçi)
Hub bi sivadan meyli kes (Herşeyden kendini uzaklaştır)
Dünyada kalmaz hiç ben (dünyada kimse kalmaz)

Her ten biter bir derd ile
Geh germ geh serd ile →(germ=iyilik/serd= acı kötülük)
Uğraşmaya bin ferd ile
Değmez bu dünyayı ehas (çabuk geçen dünya)

Son olarak “ Taş Konak” ta hayata gözlerini yu-man Abdüllatif Suphi Paşa’nın, ileri görüşlülüğüne bir kanıt olan şu cümlesini satırlarımıza alıyoruz: “Ben hayatımı devletime, milletime adanmış biriyim. Bana, çok saygı ve sevgi duyduğum atalarımın işgal ettikleri mevki olan Şeyhülislamlık teklif ettiler. Evet, çocukluğumdan beri aldığım eğitim, bu görevi ifa etmemi mümkün kılabilirdi. Ancak ben, bir devlet adamı olarak, böyle bir görevi üstlenmeyi kabul edemem. Zira din ve devlet işleri birbirlerinden ayrı tutulmalı ve yürütülmelidir.” İşte yıllar önce laik sisteme yönelik düşüncelere öncelik veren bir devlet adamımız.(ülkemizin ilk Maarif Nazırı Abdurrahman Sami Paşa ve oğlu Abdüllatif Suphi Paşa’nın kabirleri Sultanahmet Divanyolundaki II. Mahmut Türbesinde bulunmaktadır).